

Gorana Đukić¹
Razvojna agencija Gradiška, Gradiška
(Student doktorskih studija
Fakulteta političkih nauka u Banjoj Luci
Odsjek politikologija, Univerzitet u Banjoj Luci)

УДК 338.2(497.6)“2018“
DOI: 10.7251/RAD1920123Đ
Kratko/prethodno saopštenje

POLITIČKE IMPLIKACIJE EKONOMSKE KRIZE IZ 2008. GODINE NA BOSNU I HERCEGOVINU KAO MALU DRŽAVU

Svjetska ekonomska kriza koja je pogodila svijet u 21. vijeku, događala se od 2008. do 2010. godine. Ona je pokrenula široku diskusiju u vezi sa ekonomijom i navela teoretičare države i ekonomije da se zapitaju na koji način prevazići krizu i koje mjere koristiti. Da bi prevazišla ekonomsku krizu, i Bosna i Hercegovina je usvojila više mjera koje su bile potrebne da bi se kriza prevazišla na što bolji način. Ove mjere bile su u skladu sa samom specifičnošću Bosne i Hercegovine. Bosna i Hercegovina svojom teritorijom i brojem stanovnika spada u tzv. male države svijeta. Sastavljena je od dva entiteta i ima tri konstitutivna naroda. Zbog svog specifičnog dvoentitetskog uređenja i grupe država kojoj pripada, a to su male države, sprovela je posebne političke mjere za prevazilaženje ekonomske krize. Takođe, postojala je i povratna sprega: ekonomska kriza u Bosni i Hercegovini imala je poseban uticaj na politiku u Bosni i Hercegovini i na njene nosioce. U ovom radu želimo da ispitamo: kako je specifičnost BiH (dvoentitetsko uređenje, mala država) uticalo na usvajanje određenih antikriznih mjera; i kako su te mjere, kao proizvod krize, povratno uticale na politički život u BiH.

Ključne riječi: ekonomska kriza, mjere ekonomske politike, Bosna i Hercegovina, mala država, politika u BiH.

---

¹ goranadjukic@gmail.com

1. UVOD

U ovom radu će se pokušati prikazati političke implikacije ekonomske krize iz 2008. godine na Bosnu i Hercegovinu (BiH) kao malu državu. Svjetska ekonomska kriza (SEK) imala je globalni karakter pa je tako zahvatila i BiH. Odgovori na SEK ogledali su se u sprovođenju mjera ekonomske politike koje se generalno mogu podijeliti na protekcionizam i liberalizam. Protekcionizam podrazumijeva uplitanje države u rješavanje problema ekonomske krize, dok liberalizam podrazumijeva uticaj tržišta na rješavanje krize.

U BiH su se osjetile ekonomske i političke posljedice krize. Ekonomske se ogledaju u smanjenom obimu krize jer država nije bila izložena tolikom uticaju stranih tržišta, a političke u izazivanju društvenih nemira i dizanju političkih tenzija. U skladu sa postojećom krizom uvodi se set antikriznih mjera kako bi se posljedice krize umanjile i kriza zaustavila. Analizirajući sadržaj dostupnih podataka utvrdiće se kako se kriza od početnog stanja razvijala i kako se antikriznim mjerama uticalo na njeno amortizovanje. Dostupna istraživanja ove problematike i dostupni podaci biće korisni prilikom prikazivanja političkih implikacija ekonomske krize iz 2008. na BiH kao malu državu i donošenja zaključaka o njenim efektima na BiH.

1. 1. PROTEKCIONIZAM

SEK pogodila je svijet 2008. godine i trajala je sve do 2010. godine.

„Početkom 2008. problemi koji su nastali na tržištu nekretnina i s time povezanim drugorazrednim kreditima proširili su se na ostatak gospodarstva SAD-a. U periodu između 2002. i 2007. SAD je ostvario razdoblje naglog i ubrzanog gospodarskog rasta, no plaće samih radnika su stagnirale. Između 2002. i 2006. prosječna realna stopa rasta godišnjeg prihoda bila je 2.8%, prilikom čega je 1% najviših prihoda obilježen rastom od 11%, dok je preostalih 99% doživjelo rast od neznatnih 0.9%. Kao posljedica, došlo je do akcentuiranog raslojavanje na jako bogate i veoma siromašne. Tijekom 2000. ukupno je 12.2% Amerikanaca živjelo ispod granice siromaštva; dok se 2009. taj broj povećao na 14.3%, odnosno za oko 9,5 milijuna građana više.“ (Benolić, 2012, str. 101)

Uzrok krize je bio brzi pad cijena nekretnina u SAD, koje su se nakon dugog vremena razvile u nereálnim razmjerama. Istovremeno, sve više dužnika nije bilo u stanju izmiriti obaveze kredita i ta se neizmirenost sa preprodajom kredita počela širiti po cijelom svijetu.

„Osnovni početni uzrok krize treba tražiti u veoma ekspanzivnoj monetarnoj politici koju su vodile Američke Federalne Rezerve (FED). Politika jeftinog novca, odnosno niske kamatne stope FED-a (to što se u Srbiji naziva referentnom kamatnom stopom), koja je vođena u dužem vremenskom periodu, određivala je količinu novca u SAD, a samim tim i količinu novca u svetu, jer je dolar rezervna valuta. Politika jeftinog novca, koju su vodile FED, bila je moguća zato što se deficit tekućeg računa SAD mogao refinansirati pozajmicama i od, recimo, Kine koja je imala suficit na svom tekućem računu. Zbog toga su SAD bile u stanju da drže niske kamate i da imaju, relativno dugo vremena, jeftinu ponudu novca sopstvenim građanima. Posledica toga je stanje na tržištu nekretnina. Mnogo više kuća i stanova je prodato zbog jeftinih kredita, što je uzrokovalo jedan ogromni mehur od sapunice na tržištu nekretnina SAD. Krajem 2004. godine, i u narednim godinama, kamatna stopa je počela da raste i refinansiranje svih tih kredita postalo je skuplje, te se došlo u situaciju da je novac postao preskup za cene stanova, odnosno za kredite koji su podržavani cenama tih stanova (hipotekarni krediti) i posledica je bio kolaps na tržištu nekretnina SAD. To je osnovni mehanizam i problem od kojeg počinje kriza.“ (Kabok, 2010, str. 88–89)

Po definiciji ekonomskih stručnjaka, jedna nacionalna ekonomija je u krizi ukoliko u dva uporedna kvartala stagnira (takozvana nulta stopa rasta) ili bilježi negativan ekonomski rast, znači ukoliko je stopa ekonomskog rasta niža nego godinu dana ranije.

„Svjetska finansijska kriza koja je u SAD-u počela 2007. godine nije donijela samo tipične gospodarske probleme koje takve krize donose (porast nezaposlenosti, pad bruto domaćeg proizvoda, pad proizvodnje, kriza gospodarskog povjerenja, javljanje i porast općeg osjećaja nesigurnosti i straha od budućnosti), već je potaknula nominalno nove, a suštinski stare teorijske, političke i kulturne ratove između zagovornika ideja o tržišnom liberalizmu i državnom intervencionizmu u ekonomskoj politici i gospodarskoj praksi suvremenog svijeta, pa i polemiku, ali u znatno manjoj mjeri, zagovornika i protivnika korporativne društvene odgovornosti (KDO).“ (Letica, 2010, str. 1)

„Vrlo uvjetno govoreći, američki i svjetski ekonomisti podijelili su se na sljedbenike vidljive ruke Johna Maynarda Keynesa i sljedbenike ekonomske filozofije nevidljive ruke Adama Smitha i

velikog gurua ekonomike ponude Milтона Friedmana. Druga velika recesija nije teorijski oživjela samo Keynesa, već je u mnogim dijelovima svijeta, posebice u Južnoj Americi, uvelike ohrabrila i sljedbenike i štovatelje teorijske ostavštine Karla Heinricha Marxa.“ (Letica, 2010a, str. 2)

„Posljedice Svjetske ekonomske krize su bile sljedeće: kriza je uticala na rast nezaposlenosti, udio stranih investicija je počeo da opada, krediti nisu mogli lako da se dobiju, vrijednosti roba i usluga su opali, svjetski bruto domaći proizvod je takođe opao, Svjetska trgovinska organizacija je gubila svoj ugled.“ (Brubnjak, 2014)

Protekcionizam kao mjera državne politike počeo se koristiti u većini država kao mjera zaštite države od SEK. Države su nastojale da prebrode krizu što bezbolnije i zbog toga su pribjegle protekcionizmu.

„Ovo su samo neke od neophodnih mera za spasavanje kako je i sam Šmit naveo, a to su: zabrana poslova koje obavljaju razne nevladine organizacije, čime bi se ukinule neprofitne špekulacione ćerke, zabrana neregistrovanih derivata, prodaje na prazno i špekulisanje na kursu koji opada, zabrana kupovina akcija na kredit, zabrana poslovanja sa preduzećima i osobama koje su pravno regulisane u poreskim rajevima, smanjenje strogih uslova za minimalnu visinu akcionarskog kapitala koji ograničavaju stvaranje kredita banaka.“ (Plakalović, 2012, str. 34–35)

Jedna od mjera državne politike za sprečavanje ekonomskih kriza je i protekcionizam. Suština protekcionizma je da se na robu koja se uvozi u državu stavljaju prevelmani i carine tako da roba koja se nalazi na domaćem tržištu postaje skuplja. Cijene uvezene robe postaju veće i zbog toga često izvoznici iz inostranstva prestaju da uvoze svoju robu zbog neisplativosti i konkurentnosti sa domaćom robom.

„Protekcionizam se može definisati kao ekonomska politika koja štiti i/ili favorizuje domaće proizvođače podizanjem visokih carina i uvođenjem drugih mera kojima se onemogućuje, ili bar otežava uvoz stranih proizvoda. Protekcionističke mere jedne zemlje najčešće izazivaju recipročne mere drugih zemalja tako da se u konačnom zbiru smanjuje obim međunarodne trgovine (Vuletić, 2014, str. 46).“ (Roganović i dr., 2017, str. 32)

Da bi se protekcionističke mjere u jednoj državi primijenile, neophodno je da se prvo utvrdi da postoji problem na tržištu roba i usluga i da taj problem najbolje može riješiti država uvođenjem svojih mjera. Te mjere se ogledaju u obliku kredita, poreskih povlastica i subvencija. Prije primjene jedne od ovih mjera potrebno je proanalizirati koje su prednosti i mane svake od datih mjera pomoći.

„Danas je jedan od vodećih ciljeva mnogih zemalja da stvore povoljne uslove za eliminisanje bilo koje moguće prepreke međunarodnoj trgovini, o čemu svedoči porast broja bilateralnih i regionalnih sporazuma o slobodnoj trgovini. Međutim, tokom ekonomske krize, kada se zemlje suočavaju sa opadanjem nivoa bruto domaćeg proizvoda (BDP), uz povećanje stope nezaposlenosti, čak i neke najjače pristalice slobodne trgovine promovišu brojne argumente u korist protekcionističkih politika, naročito u nerazvijenim ekonomijama koje ne bi bile spremne za globalnu konkurenciju. Iako su pravila protekcionizma definisana od strane Svetske trgovinske organizacije (STO) putem ugovora, protekcionizam se može sprovesti kroz različite mere kao što su netarifne barijere, nevidljive trgovinske barijere, politike deviznog kursa, mere podrške vlade (Durusoy i dr., 2015, str. 67).“ (Roganović i dr., 2017a, str. 33)

1. 2. LIBERALIZAM

Drugi oblik upravljanja ekonomijom u državi je ekonomski liberalizam. On se suštinski razlikuje od protekcionizma. Slobodna trgovina ili liberalizam, podrazumijeva međunarodnu trgovinu bez intervencije državne vlasti. Slobodna trgovina znači nesmetan protok dobara i usluga između država.

„Liberalizam kao sustav i praksa ekonomske politike uvijek je bio pragmatičan izbor vodećih svjetskih ekonomskih sila. Koliko god pristalice liberalizma zagovarali taj sustav iz apriornih uvjerenja – da on postiže najbrži ekonomski rast, blagostanje i slobodu ekonomskog djelovanja, nijedna nerazvijena i ekonomski slabija zemlja nije ga rado sama izabrala kao svoj put rasta zbog prednosti koje bi joj on navodno donio. Liberalizam je uvijek bio pitanje odnosa s drugima, pa se najprije i pojavio kao projekt liberalizacije vanjske trgovine, a poslije i liberalizacije i drugih oblika međunarodnih ekonomskih odnosa. Liberalizam je uvijek ponajprije bio projekt ekonomsko-soci-

jalne reforme, a ne projekt razvitka i modernizacije proizvodno-tehnoloških struktura.“ (Baletić, 2006, str. 572)

Ekonomska kriza je u savremenoj ekonomskoj stvarnosti poprimila velike razmjere, a u objašnjavanje uzroka te pojave uključili su se ne samo MMF-ovi stručnjaci nego i ekonomisti iz raznih oblasti koji su nastojali pronaći dobra rješenja kako bi riješili krizu.

„Težnja prema liberalnom modelu organizacije gospodarskog života nije prisutna samo unutar pojedinih nacionalnih gospodarstava. Susrećemo je i na globalnom (svjetskom) nivou. Karakteristično je da se ona uvijek potencira nakon velikih kriza, ratnih sukoba i općenito, nakon razdoblja u kojima je država igrala veliku ulogu u gospodarstvu.“ (Mileta, 1994, str. 94)

Liberalizam kao ekonomski pravac razvio se polovinom 18. vijeka i do danas je ostao kao jedan od uticajnih vidova ponašanja države u vođenju ekonomske politike. Sloboda koju liberalizam nudi pojedincu daje mu mogućnost da od svoga rada stvara za svoje potrebe i da nastupa na tržištu.

„Nova je ideologija dobila općeprihvaćeni legitimitet, posebice nakon kolapsa socijalističko-planskog modela. Iako su spomenuta načela formulirana kao odgovor na dužničku krizu koja je tresla Latinsku Ameriku, ona su tijekom vremena postala svojevrsna globalno prihvaćena dogma. Upravo su se ta načela provlačila kroz niz reformi tijekom dva desetljeća: liberalizacija, deregulacija, privatizacija, porezne reforme. Navedene su mjere morale osigurati gospodarski rast. Njihov je temeljni problem što su bazirane na pojednostavljenom modelu tržišne ekonomije te se postavlja pitanje može li ekonomska politika utemeljena isključivo na nevidljivoj ruci Adama Smitha biti podobna za kompleksne financijske operacije i manipulacije koje su prisutne u današnjem kapitalizmu.“ (Benolić, 2012a, str. 120)

2. SVJETSKA EKONOMSKA KRIZA U BOSNI I HERCEGOVINI

2. 1. EKONOMSKI EFEKTI SVJETSKE EKONOMSKE KRIZE U BIH

„Bosna i Hercegovina se svrstava u male države po svojoj teritorijalnoj površini, broju stanovnika i ekonomskoj moći. 'Za male se države primjerice tvrdi da imaju ograničenu razinu uključenosti u međunarodne odnose, zagovornice su međunarodnih vladinih organizacija i velike zagovornice međunarodnog prava. Suzdržavaju se od upotrebe vojne sile, a vanjskopolitički su im prioriteti uglavnom na regionalnoj razini (Evans i Newnham, 1998, 500–501).

Tvrđi se i da su vanjskopolitičke akcije i orijentacija prije svega vezane uz sigurnosne dileme, što je dokaz objektivne slabosti malih država u odnosu prema većima'. (Knudsen, 2002, 187).” (Kurečić, 2012, str. 94)

Po državnom uređenju BiH je republika sa složenim federalnim uređenjem. Sastavljena je od dva entiteta i ima tri konstitutivna naroda. Konstitutivni narodi su Srbi, Hrvati i Bošnjaci. SEK 2008. godine pogodila je i BiH. Po mišljenjima mnogih BiH nije toliko bila izložena krizi kao neke druge države jer nije veliki akter na inostranom tržištu kapitala, ali je posljedice SEK svakako osjetila.

„Bosna i Hercegovina je mala zemlja sa ekonomijom u tranziciji. U poratnom periodu, ostvarili smo stabilan i znatan rast BDP-a. Naš bankarski sistem još uvijek nije apsorbovao toksičnu aktivu, naš spoljni dug je relativno nizak. S druge strane, globalna kriza je doprinijela padu izvoza i porastu stope nezaposlenosti. Pored toga, pad priliva doznaka od naše dijaspore i manje direktne strane investicije dodatno će uticati na naše ekonomsko ostvarenje u 2009. godini. Bez globalnog oporavka, veoma je teško ili nemoguće unaprijediti ove ekonomske pokazatelje.” (Špirić, 2009)

BiH je bila pošteđena direktnih efekata SEK, jer je imala dobru okolnost da komercijalne banke nisu bile izložene tržištima koja je pogodila kriza. Iako se negativni efekti SEK nisu direktno i odmah odrazili na finansijski, a samim tim i na bankarski sektor BiH, oni su ipak postojali.

„Nakon što je finansijska kriza zahvatila američko tržište i tržište Evropske unije, moglo se očekivati da će se i Bosna i Hercegovina suočiti sa njenim posljedicama. Ipak, ova kriza nije ostavila

direktne posljedice na finansijski sistem BiH, prvenstveno zbog toga što Bosna i Hercegovina nije ulagala u visokorizične hartije od vrijednosti zbog formalnih ograničenja, a i zbog nedostatka potencijala za to. Banke u BiH uspješno su odoljele udaru krize i nisu se suočile sa problemom likvidnosti, a osnovni razlog za to su rigorozni zahtjevi u pogledu kapitalizacije, intervencija Centralne Banke BiH i sam način rada komercijalnih banaka (komercijalne banke u BiH bave se tradicionalnim poslovima i ne ulaze u spekulativne poslove).“ (Agić, 2015, str. 442)

Efekti krize na BiH ogledaju se u pooštavanju uslova kreditiranja i blagom povećanju kamatnih stopa, što za posledicu ima sporiji rast realnog sektora i investiranja, prvenstveno stranih investicija.

Finansijska kriza negativno je uticala na pristup međunarodnim tržištima kapitala, što je rezultovalo pooštavanjem uslova za dobijanje kredita i povećanjem kamatnih stopa. Promjena uslova kreditiranja najviše je pogodila realni sektor koji se suočio sa problemom nalaženja kapitala za finansiranje projekata i sa servisiranjem postojećih kredita koji su poskupjeli zbog povećanja kamatnih stopa.

Iako je osnovni uzrok globalne finansijske krize upravo kredit, bankarski sektor BiH uspješno se nosio sa efektima globalne krize, prije svega zato što je bio dobro kapitalizovan.

2. 2. POLITIČKI EFEKTI SEK-A U BIH

„Glavni uzroci ekonomske krize su definirani i prihvaćeni u ekonomskoj javnosti i mogu se svesti na slijedeće: pogrešan prijelaz na novi društveno-ekonomski sistem, politika tranzicije, privatizacija i tajkunizacija, strukturna kriza BiH privrede, te vanjska i unutar-nja neravnoteža, neodgovarajuća ekonomska politika temeljena na neoliberalizmu, prelijevanje svjetske finansijske i ekonomske krize na domaću privredu, osamostaljenje i nedovoljno regulirani finansijski sektor, izostanak odgovarajuće kontrole funkcije države, neuvažavanje znanja, neznanje, korupcija i drugi uzroci krize.“ (Dervišević i Vuković, 2013, str. 542)

Posljedice SEK u BiH su postojale – od ekonomskih, kulturnih, socijalnih, pa do političkih. Ekonomske posljedice su bile jasno vidljive i svima poznate jer se BiH u okviru SEK suočavala sa sličnim problemima kao i druge države svijeta. Što se tiče kulturnih i socijalnih posljedica, BiH kao

država sa niskim BDP-om je takođe osjetila promjene. Stanovništvo koje je ionako loše živjelo osjetilo je posljedice SEK. Promjena u cijenama, promjena u primanjima, navela je stanovništvo da razmišlja i o socijalnom buntu.

„Prethodno, kritično stanje u BiH ekonomiji veoma se odrazilo na socijalnu situaciju, siromaštvo prije svega. Po procjeni ASBiH na osnovu Ankete o potrošnji domaćinstava u BiH za 2011. godinu, u BiH je bilo 566.025 siromašnih stanovnika, tj. 17,9% stanovništva. Riječ je o relativnom siromaštvu čija je granica (linija) ustanovljena na 416 KM po članu domaćinstva. Neke ranije analize Svjetske banke uticaj krize na socijalnu situaciju ocjenjuju nešto većim.“ (Papić i dr., 2013, str. 11)

SEK u BiH je pospješilo i neodobravanje Šengenskog viznog režima za građane BiH pa je i to uticalo na zaoštavanje političke situacije u BiH. Podizanju tenzija doprinijelo je i pitanje ustavnih reformi koje su BiH političari počeli da stavljaju na dnevni red političkih dešavanja.

„Svjesni podjela u bosanskohercegovačkom društvu, inicijatori ustavnih promjena uzeli su u obzir i negativne strane primjene mehanizama direktne demokratije u višenacionalnim društvima. Marković (2009: 4) ističe da se mora imati na umu da bosanskohercegovačke institucije funkcioniraju prema principu konsenzusa te da bi referendum mogao dovesti do preglasavanja koje bi narušilo Ustavom zajamčenu ravnopravnost triju konstitutivnih naroda. Stoga predlaže kontrolni mehanizam pri kojemu bi se Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH morao izjasniti o zakonskim novelama predloženima referendumom prije daljnje procedure.“ (Cipek, 2014, str. 5)

Suočena sa nizom posljedica SEK, pogotovo političkih, BiH je imala težak period. Bilo je potrebno stabilizovati ekonomiju i riješiti socijalno-politička pitanja. Politička pitanja postala su značajnija od ostalih jer su političke stranke zaoštrile ionako lošu ekonomsku i socijalnu situaciju u tom periodu provocirajući pitanja ustavne reforme i socijalnih davanja, dajući stanovništvu pravo da razmišlja o socijalnim nemirima kako bi se izborilo sa krizom.

3. ANTIKRIZNE MJERE

3. 1. PROBLEMI U FORMULISANJU ANTIKRIZNIH MJERA

„Vijeće ministara i entitetske vlade usvojile su pakete mjera za suzbijanje posljedica svjetske ekonomske krize u rasponu od četiri mjeseca. Prva je reagirala Vlada FBiH odnosno Socijalno-ekonomsko vijeće koje je u decembru 2008. godine usvojilo Program mjera za ublažavanje posljedica globalne ekonomske krize i unaprijeđenja poslovnog ambijenta FBiH – Ekonomsko-socijalnog vijeća FBiH. Nakon toga je Vlada RS u januaru 2009. godine usvojila Mjere za ublažavanje negativnih efekata svjetske ekonomske krize na RS, a u martu 2009. godine je Vijeće ministara usvojilo Mjere iz nadležnosti Vijeća ministara BiH za ublažavanje posljedica ekonomske krize na gospodarstvo BiH.“ (Abaspahić i dr., 2009, str. 34–35)

Da bi se prevazišle posljedice SEK u BiH, Vijeće ministara je donijelo Paket od 16 mjera koji je usmjeren na očuvanje stabilnosti bankarskog sektora, ublažavanje posljedica krize na ekonomiju i angažovanje svih raspoloživih javnih sredstava u skladu sa zakonom.

BiH je pored dnevno-političkih i ekonomskih problema doživjela SEK na sebi svojstven način. Politička situacija je počela da se zaoštava, ali i ekonomska, iako ne tolikog obima, počela je da stvara probleme u državi. Mnogi stručnjaci su se složili da bi SEK mogla uticati na političku stabilnost u BiH. Vlastima na državnom nivou se zamjeralo što nemaju jedinstvenu i jasnu strategiju kako prevazići krizu u BiH.

„Naravno, uticaj recesije je neupitan, ali ekonomska kriza u BiH nije uvezena i ciklična, ponajmanje je konjunktorna, ona je strukturalna i politička. Recesija je već izraženu domaću krizu samo dovela do usijanja. Kriza je dugo vremena bila amortizovana prihodima od privatizacije, sredstvima međunarodne ekonomske pomoći, a u zadnje vrijeme, od 2006. i prilivima od PDV-a. Tome treba dodati da su prve poratne godine, 1998–2004, i obilježile *stand by* aranžman u dva navrata, kada je privučeno 162 miliona KM u specijalnim pravima vučenja, što je dalje pridonijelo zamagljivanju stvarnih uzroka permanentne budžetske ravnoteže. Vrhunac privida uspostavljanja ravnoteže je uvođenje PDV, koji ne samo da je pridonio prikriti budžetsku krizu već je stvorio političko uvjerenje da se komotnije može ući u proširenje socijalne strukture javnih rashoda. Prvo, političke pretpostavke, koje BiH, naprosto, nema uslijed nepomirljivih

divergencija etno-nacionalnih političkih faktora (ideologija i organizacija) u zemlji.“ (Hodžić, 2011, str. 3)

Rješenja za ekonomsku budućnost BiH morala bi se tražiti u promjenama ekonomskih i političkih načela. Mnogi su pripadnici političke i ekonomske elite u BiH smatrali da se zbog SEK mogu očekivati ozbiljni socijalni potresi, tenzije i nemiri.

Mislili su da bi narod mogao lako da se pobuni na sve najavljivane efekte koje će donijeti SEK i da će ionako nestabilnu političku situaciju u BiH dovesti do usijanja. Nemiri koji su se desili 2014. godine bili su posljedica SEK u BiH.

„Rješivost obje pretpostavke zahtijevaju uspostavljanje povjerenja, koje počiva na kulturnim temeljima, i pored brojnih razlika i suprotstavljenosti ideologiziranih bošnjačkih, hrvatskih i srpskih zasebnosti. I sraslosti tih ideologijskih cjelina s političkim i ekonomskim sadržajima koje su trajno nesposobne za međusobni dijalog. Potreba nadilaženja granica odvojivosti i sukobljavanja tek se pokazuje u uzrastanju nove bosanskohercegovačke intelektualne jezgre. Bosanskohercegovačka cjelovitost ima smisao i budućnost jedino ako je u zbiljnom životu mogu posvjedočiti graditeljski opredijeljeni pojedinci čvrsto povezani s korijenima bosanskohercegovačke jedinstvenosti razlika.“ (Hodžić, 2011a, str. 12)

Nedostatak kompromisa zaustavio je rad zajedničkih institucija u BiH. Zbog toga su u ljeto 2009. godine Evropska unija i Sjedinjene Američke Države zakazale pregovore u NATO bazi u Butmiru sa ciljem da nagovore predstavnike sva tri konstitutivna naroda u BiH na dogovor. Dogovori su bili neuspješni i kompromis nije postignut. Smatra se da su dogovori bili nepovoljni po srpsku stranu od koje je traženo da smanji entitetska ovlašćenja.

Srpska strana je takođe tražila i ukidanje OHR-a i ovlašćenja Visokog predstavnika Evropske unije. Visoki predstavnik je na taj prijedlog odgovorio primjenom mehanizama koji bi spriječili kršenje Dejtonskog sporazuma.

Na osnovu tih dešavanja, podnoseći svoj referat u Ujedinjenim nacijama Visoki predstavnik za BiH je rekao da ključnu kočnicu u suštinskoj reintegraciji BiH i evroatlantskim integracijama predstavlja politika koju vodi Republika Srpska, tj. politika izolacionizma i secesionizma koja se u državnim organima vodi preko instituta entitetsko glasanje, jer je svedeno na etničko glasanje.

Zbog ovih izjava Visokog predstavnika, a i same uloge Međunarodne zajednice u BiH, jednog od krivaca ekonomske krize u BiH stanovništvo, a i

vlast u BiH, vidjeli su i u ulozi Međunarodne zajednice na ovim prostorima. Međunarodna zajednica kao garant mira u BiH trebalo je zbog svoje uloge da znatno utiče na zaštitu BiH od SEK.

Međunarodna zajednica trebalo je da pripremi tržište Bosne i Hercegovine na udar SEK i da mjerama svoje politike smanji njene efekte na BiH.

„Prvo akteri na političkoj sceni (predstavnici etnopolitičkih grupa, državnih institucija, diplomate, zvaničnici Kancelarije Visokog predstavnika) žele da predstave lažne kompromise: ovo je dobro dočekano od nekih dijelova javnog mišljenja na lokalnom nivou i na međunarodnom nivou kao znak otvorenosti lokalnih političara, efikasnosti pregovarača, itd. ali što ne donosi genijalnu, fundamentalnu promjenu kao rezultat. Kreiranjem novih institucija ili postizanjem dogovora oko manjih pitanja, strane su u mogućnosti da tvrde da su postigle kompromis, ali uzrok problema ostaje neriješen.“ (Stanislavski, Szpala, 2009, str. 103–104)

Svakako jedan od društveno-političkih razloga ekonomske krize su i etnički konflikti. Ti etnički konflikti dolaze do izražaja u velikim strukturalnim krizama, podstiče ih prisustvo istorijskih sjećanja i institucionalni faktori koji promovišu etničku intoleranciju. Ako jedna iznenadna strukturalna promjena uznemiri prethodne političke ili institucionalne dogovore, to kreira polje nestabilnosti i nesigurnosti koje olakšava etničke konflikte.

Lokalni, ali ni političari na državnom nivou, takođe nisu dali svoj maksimum prilikom ostvarivanja zacrtanih ciljeva. Stanovništvo je s druge strane pokazalo koliko se u stvari malo interesuje za političku situaciju i stanje u državi. Političari iskorištavaju takvo stanje i u svjetlu loše ekonomske situacije koja je podstaknuta krizom utiču na formiranje mišljenja građana BiH koji ne znaju šta je dobro za njih i priklanjaju se većini koja je udružena oko neke stranke.

Ekonomska kriza koja je pogodila BiH 2008. godine svakako je imala velikog uticaja na njeno uređenje i na njene građane. Zbog manjih efekata koje je kriza proizvela posljedice su se s vremenom smanjile, ali pravi društveno-politički uzroci krize nisu i traju i do danas.

4. ZAKLJUČAK

Političke implikacije na SEK u Bosni i Hercegovini bile su na određeni način očekivane jer svaka kriza koja pogodi BiH iznese na površinu prvenstveno etničke probleme kao korijen svih problema u BiH. Tu je i ratna prošlost, političke partije, uticaj međunarodne zajednice i svakako loša ekonomska situacija.

BiH kao mala država koja ima federativno uređenje dijelom je i svojim uređenjem i političkom situacijom uticala na stvaranje ekonomske krize. Mnogi su se ekonomisti i političari složili sa tim da kriza nije toliko pogodila BiH kao druge države jer banke u BiH nisu bile izložene tolikim uticajima ekonomskog tržišta kao banke drugih država, ali kriza se ipak osjetila i zahtijevala je intervenciju države.

Mjere koje je država objavila ublažile su situaciju u državi i dovele do stvaranja boljeg okruženja koje će prebroditi ekonomsku krizu. Iako je kriza prevaziđena, ostavila je i dalje nerazjašnjene ekonomske i političke implikacije, a to su prije svega nerazjašnjena ratna prošlost, pluralizam političkih stranaka, ogroman državni aparat, loša ekonomska situacija, manjak građanske inicijative i slaba zainteresovanost Međunarodne zajednice za rješavanje bitnih problema u Bosni i Hercegovini.

LITERATURA

- Abaspahić, H., Bajrović, R., Dostić, G., i Draganić, L. (2009). *PUT KA OPORAVKU: Odgovori na ekonomsku krizu i srednjoročne perspektive razvoja u Evropskoj uniji i Bosni i Hercegovini*. Sarajevo (BIH): Centar za politike i upravljanje.
- Agić, Z. (2015). Negativni efekti globalne finansijske krize u bankarskom sektoru Bosne i Hercegovine. *Synthesis 2015 – International Scientific Conference of IT and Business-Related Research, Belgrade, Singidunum University, Serbia, 2015*, pp. 441–446.
- Baletić, Z. (2006). Privatni kapitalistički fundamentalizam, ekonomski liberalizam i ekonomska znanost. *UDK 330.831.8 JEL Classification B29, A13*.
- Benolić, M. (2012). Svjetska ekonomska kriza: razvoj, utjecaj na Republiku Hrvatsku i subjektivni stavovi studenata. *UDK: 338.12.017(497.5)*.
- Bose, S. (2002). *Bosnia after Dayton: Nationalist Partitio and International Intervention*. London: Husrts and Company.

- Brubnjak, I. (2014). *Globalna ekonomska kriza i protekcionizam*. Diplomski rad. Rijeka (Hrvatska): Pomorski fakultet u Rijeci. Preuzeto sa <https://www.pfri.uniri.hr/>
- Bjelić, P. (2002). *Svjetska trgovinska organizacija*. Beograd (Srbija): Prometej.
- Carlsnaes, W. (2007). How should we study the Foreign policies of Small European States. *Nacao E Defesa, № 118–3*, pp. 7–20.
- Cipek, T. (2014). Krize demokracije u Bosni i Hercegovini. Je li neposredna demokracija rješenje? *Političke analize*.
- Vijeće Ministara BIH (2018). <http://vijeceministara.gov.ba/saopstenja/predsjedavajuci/govori_predsjedavajuceg/default.aspx?id=8534&langTag=hr-HR> Pristupljeno 1. avgusta 2018.
- Commonwealth Secretariat (2012). *Small States: Economic review and Basic statistics*. Volume 16. (Author)
- Commonwealth Secretariat (2006). *Small States: Economic review and Basic statistics*. Volume 10. (Author)
- Dervišević, F. i Vuković, D. (2013). Razvojne mogućnosti Bosne i Hercegovine u uslovima ekonomske krize. Rad objavljen na 9. *Međunarodnoj naučnoj konferenciji iz produkcionog inženjerstva RAZVOJ I MODERNIZACIJA PROIZVODNJE*.
- Dimitrijević, V. i Račić, O. (2011). *Međunarodne organizacije*. Beograd (Srbija): Službeni glasnik.
- Dimitrijević, V. i Stojanović, R. (1996). *Međunarodni odnosi*. Beograd (Srbija): Službeni list SRJ.
- Đogo, M. (2010). Međunarodni monetarni fond – Od ideje do savremene prakse. U zborniku, *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Istočnom Sarajevu* (str. 211–222), Istočno Sarajevo (Bosna i Hercegovina).
- Elman, F. M. (1995). The Foreign Policies of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard. *British Journal of Political Science, Vol. 25, №2*, pp. 171–217. Cambridge University Press.
- Gaertner, H. and Reiter, E. (2001). *Small States and Alliances*. New York: Physica-Verlag Heidelberg.
- Hasani, E. (2002). *Reflections on weak states and other sources of International (In) Stability*. Vienna: National Defence Academy, Institute for Peace Support and Conflict Management in co-operation with PfP – Consortium of Defence Academies and Security Studies Institutes.
- Hodžić, K. (2011). Stanje privrede i mjere anticiklične ekonomske politike u Bosni i Hercegovini. *Tranzicija, Vol. 12, № 25–26*.
- Kabok, J. (2010). Globalna ekonomska kriza i njene posledice na finansiranje ustanova obrazovanja u autonomnoj pokrajini Vojvodini. *Škola biznisa Broj 3/2010, UDC 378:336(497.113):338.124.4(100)*.

- Kasapović, M. (2005). *Bosna i Hercegovina: Podijeljeno društvo i nestabilna država*. Zagreb (Hrvatska): Politička kultura, nakladno-istraživački zavod.
- Kolak, F. (2017). *Globalna financijska kriza: monetarističko viđenje*. Završni rad. Split (Hrvatska): Ekonomski fakultet u Splitu. Preuzeto sa <https://repozitorij.efst.unist.hr/>
- Knudsen, O. F. (2002). Small States, Latent and Extant: Towards a General Perspective. *JIRD* 5(2), 182–198. University of Ljubljana, Faculty of Social Sciences, Centre of International Relations.
- Kurečić, P. (2012). Problematika definiranja malih država. *Hrvatski geografski glasnik*, 74/2, 89–112.
- Leiva Vergara, F. A. (2011). *The Role of Small States in the Multilateral Framework*. A dissertation presented to the Faculty of Arts, University of Malta (Malta).
- Letica, B. (2010). Prva svjetska financijska kriza u dvadeset i prvom stoljeću: uzroci i posljedice. *Delkelet – Europa – South-East Europe International relations quarterly* Vol. 1, № 3.
- Lopandić, D. (2010). Male i srednje zemlje u međunarodnim odnosima i u Evropskoj uniji. *Bibliid 0025-8555, 62(2010), Vol. LXII, бр. 1, стр: 79–112*.
- Luša, Đ. i Mijić, P. (2012). *Vanjska politika malih država – Normativna moć kao faktor utjecaja u međunarodnim odnosima*. Zagreb (Hrvatska): Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti.
- Mihaljević, N. (2016). *Utjecaj financijske krize iz 2008. godine na svjetsko gospodarstvo*. Završni rad. Split (Hrvatska): Ekonomski fakultet. Preuzeto sa <https://repozitorij.efst.unist.hr/>
- Mileta, V. (1994). Liberalizam i protekcionizam: dileme i proturječja. *Prehledni rad UIJK 330.82 Politička misao* Vol. XXXI, № 3, str. 92–96.
- Murafa, C. (2007). International System: Unipolarity on the Brink. *Politikon. The IAPSS Journal of Political Science. Volume 13, Number 1*.
- Papić, Ž., Cenić, S., Hadžović, V., i Dmitrović, T. (2013). Politička, ekonomska i socijalna kriza u BiH 2012/2013. *Inicijativa za bolju i humaniju inkluziju (IBHI)*.
- Plakalović, V. (2012). *Moguća rješenja Savremene Svjetske ekonomske krize*. Master rad. Beograd (Srbija): Univerzitet Singidunum.
- Prvulović, V. (2009). Pozicija malih i srednjih zemalja u savremenim međunarodnim odnosima, sa posebnim osvrtom na Republiku Srbiju. *Srpska politička misao, br. 2*, str. 65–85.
- Raković, M. (2010). Svjetska banka – misija i zadaci. U zborniku, *Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci*, str. 193–201, Banja Luka (Bosna i Hercegovina).

- Roganović, M., Popović, J., i Gavrilović, M. (2017). Ekspanzija protekcionističkih mera kao posledica Svetske ekonomske krize. *Poslovna ekonomija business economics Godina XI Pregledni rad Broj i Str 30–46 doi: 10.5937/poseko11-14087*.
- Savanović, A. (2016). *Anarhokapitalizam, Politička filozofija antidržavnog kapitalizma*. Fakultet političkih nauka Banja Luka (Bosna i Hercegovina).
- Savanović, A. (2014). Economic sovereignty. ISBN 978-80-87927-04-5, II-SES.
- Savanović, A. (2014). *GEORGE SOROS „Otvoreno društvo“ kao ideja, ideologija i politička praksa*. Fakultet političkih nauka Banja Luka (Bosna i Hercegovina).
- Savanović, A. (2013). Crises of Bosnia. *Mediterranean Journal of Social Sciences MC SER Publishing Rome – Italy, Vol 4, № 9*.
- Study of Centre for Policy and Governance. (2012). Sarajevo, BIH: NED.
- Simić, S. (2010). *Uticaj procesa globalizacije na male i zemlje u razvoju*. Fakultet za bezbjednost i zaštitu Banja Luka (Bosna i Hercegovina).
- Sing, H. (2002). Utjecaj globalizacije na manje zemlje te uloga manjih zemalja u procesu globalizacije: primjer socijalne politike i socijalnog rada. *Revija za socijalnu politiku; Svezak 9, Br. 1, 23–32*.
- Stanislawski, W. i Szpala, M. (2009). BOSNIA'S CHAOS. Causes of political crises in Bosnia and Herzegovina today. *Prace OSW. OSW STUDIES. Issue 31*.
- Todorović, V. L. i Jokić, M. (2013). Male, srednje i neutralne države i međunarodna politika. *Svarog br. 6*, Nezavisni univerzitet Banja Luka.
- The World Bank (2011). *The World Bank, Statistics for small states a supplement to the World Development Indicators*. (Author)

Gorana Đukić

POLITICAL IMPLICATIONS OF THE ECONOMIC CRISIS FROM 2008 ON BOSNIA AND HERZEGOVINA AS A SMALL STATE

Summary

The global economic crisis appeared in 21st century from 2008 to 2010 and left a important mark on global economy. It created various problems in global economy which reffered to increase of unemployment, fall off values of goods and services and inability to raise a loan. Countries with big and strong economies also had problems of dealing with economic crisis. Solutions were found in applying two economic directions called protectionism and liberalism. Protectionism protects economy of one country by putting taxes on foreign goods and services so that goods that are on domestic market become more expensive and liberalism is an economic direction developed in the mid-18th century and implies freedom to individuals and gives them opportunity to create their own work for their own needs and to act on the market.

Bosnia and Herzegovina faced with this crisis like other countries. It is necessary to mention that BH belongs to small countries what implies small territory, small economic power and often approaches to alliances on international level. BH despite that belongs to small countries didn't have so many economic problems from global economic crisis, especially because state economic system was good managed and banks were not exposed to markets that hit the crisis. But in order to overcome the evident economic crisis, BH adopted a number of measures that were needed to overcome it. The Council of Ministers adopted a 16-course package aimed at preserving the stability of the banking sector, reduction the effects of the crisis on the economy and engaging all available public funds.

Crisis in BH as mentioned was mostly reflected in the social situation that included social riots and increased ethnic tensions. Beside 16-course package of measures brought by the state, international community had to involve in solving social and ethnic tensions as well. It included problems like political stability, change of constitution and social needs.

Situation produced by crisis calmed because of the small effects that crisis has produced but some of the problems, especially ethnic ones remained unsolved until today.